עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה א סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרמ סעיף ב:
יא ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יט סמג עשין מד טור ש"ע א"ח סימן תרנז:
יב ג מיי' פ"ג מהלכות ציצית הלכה ט טור ש"ע א"ח סי' יז סעי' ג:
יג ד מיי' פ"ד מהלכות תפלין הלכה יג טור ש"ע א"ח סי' לז סעי' ג:
יד ה ו מיי' פ"ב מהל' חגיגה הלכה א:
טו ז מיי' פ"ז מהלכות עבדים הלכה ז טור ש"ע י"ד סימן רסז סעיף סב:
טז ח מיי' פ"ב מהל' שופר הלכה ז ופ"ב טוש"ע א"ח סימן תקפט סב"ב:
יז ט מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה א טוש"ע א"ח סי' תרפט סעי' א:

עובד כוכבים וחבירו מחד קרא נפקי אייתרי להו תרי חד קרבנו ולא קרבן אביו ואידך לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה ורבי יהודה האי המר ימיר מאי עביד ליה מיבעי ליה לרבות את האשה דתניא לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר מה סופינו לרבות את האשה ת"ל ואם המר ימיר ורבנן מואם ור' יהודה ואם לא דריש: הכל חייבין בסוכה לאיתויי מאי לאיתויי קטן שאינו צריך לאמו דתנן קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה הכל חייבין בלולב לאיתויי מאי לאיתויי קטן היודע לנענע דתנן קטן היודע לנענע חייב בלולב הכל חייבין בציצית לאיתויי מאי לאיתויי קטן היודע להתעטף דתניא קטן היודע להתעטף חייב בציצית הכל חייבין בתפילין לאיתויי מאי לאיתויי קטן היודע לשמור תפלין דתניא קטן היודע לשמור תפלין אביו לוקח לו תפלין הכל חייבין בראייה לאיתויי מאי לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין ולרבינא דאמר מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה לאיתויי חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני הניחא למאן דאמר כולן תשלומין זה לזה אלא למ"ד כולן תשלומין לראשון לאיתויי מאי לאיתויי סומא באחת מעיניו ודלא כי האי תנא דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו ואיבעית אימא לעולם לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין ורקא קשיא לך דרבינא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי ב"ה אמרו להם ב"ש תיקנתם את רבו ואת עצמו לא תיקנתם לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא תוהו בראה לשבת יצרה אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש הכל חייבין בתקיעת שופר לאיתויי מאי לאיתויי קטן שהגיע לחינוך דתנן אין מעכבין את הקטן מלתקוע ביו"ט הכל חייבין במקרא מגילה הכל כשרין לקרות את המגילה לאיתויי מאי

עובד כוכבים וחבירו. דאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן ישראל חבירו: **מחד קרא נפקי.** דהני לאו קרבנו נינהו אבל אביו איצטריך קרא דסל"א קרבנו קרינא ביה הואיל ויורש הוא: **שכל הענין.** של תמורה: **מה סופינו.** ממה סופינו לרבות את האשה (בקרבנה) שאם המירה בקרבנה יהא מומר: **שאינו צריך לאמו.** מפרש במסכת סוכה (דף כח:) שניעור משנתו ואינו קורא אימא: **מי שחציו עבד וכו'.** אבל עבד גמור פטור דכתיב את פני האדון ה' מי שאין לו אדון אלא הוא: **ולרבינא דאמר כו'.** בפרק קמא דחגיגה (דף ד.) ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני ועבדים שאינן משוחררין: **חיגר.** פטור מן הראייה דרגלים כתיב פרט לבעלי קבין: **הניחא למאן דאמר.** בפ"ק לחגיגה (דף ט.) דהא דקתני התם חוגג והולך את כל הרגל משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל חד וחד חשיב באפי נפשיה דהא אית להו תשלומין ואיכא למימר דמאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב: **תשלומין לראשון.** למי שהוא ראוי ומחוייב בראשון להקריב ולא הקריב מקריב כל שבעה ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב דהא כולן אינן תשלומין אלא לראשון מאי איכא למימר: **יראה יראה.** יראה כתיב וקרינא יֵרָאֶה כדרך שהקב"ה בא לראות אותך והוא שלם בשתי עיניו כך בא ליראות שיהא הוא נראה לך בשתי עיניך: **במשנה ראשונה.** קודם שהודו ב"ה היה בחזקת עבד אבל אחר שחזרו להודות הואיל ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות רבו עליו ולא קרינא ביה אדון אחר: **שהגיע לחינוך.** פלוגתא היא בפרק בתרא דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [שמונה] כבר (שבע) [תשע] וחד אמר כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו לשעות: לאתויי

עובד כוכבים וחבירו מחד כו'. דאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן חבירו (מהך) [ממחד] קרא נפקי דהני לאו קרבנו נינהו אבל אביו איצטריך קרא דסל"א [דליקריב הוא לה'] (ויקרא א) (ולא) משום דשקולים הם ויבואו שניהם (אלא) כי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו ס"ד שיסמוך ישראל בקרבן חבירו ובקרבן עובד כוכבים נמי לס"ד [דכהן] סומך כמו שהכהן נותן לו (כדאמר בפרק קמא דתמורה) נכסים מאל ניכור כדאמר פ' קמא דתמורה (דף ג:) להכי אתא קרבנו דממעט תרווייהו דמ"מ אינו שלו:

לרבות האשה. שאם המירה קרבנה יהא מומר ל"ה. לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר כו' ואע"ג דכל התורה כולה נמי בלשון זכר נאמרה מ"מ אמרינן דאיתקש אשה לאיש לכל עונשין אבל בתמורה אי לאו קרא לא הויא שוה לאיש כדאיתא התם פרק קמא דתמורה (שם):

ורבי יהודה ואם לא דריש. כלומר וי"ו לא דריש כדאיתא בתמורה פרק קמא (שם): **שאינו** צריך לאמו. מפרש במס' סוכה (דף כח:) כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא. ל"ה: **הכל** חייבין בציצית. אם יש להם טלית ואם לא יוכל לקנות טלית אינן חייבין לא למ"ד חובת טלית ולא למ"ד חובת גברא (מנחות דף מא.) דליכא בינייהו אלא כלי קופסא ואע"ג דא"ל מלאכא לרב קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתווא ציצית מה תהא עליה כלומר וכי אתה מבקש עלילות להפטר מציצית כדמפרש התם א"ל ענשיתו (עלה) [אעשה] א"ל בעידן ריתחא ענשינן היינו דווקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות:

היודע להתעטף. משום דאמר במ"ק (דף כד.) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה שמעטפין טליתם עד שפמם כדאיתא במדרש. ומצאתי בסילוק א' שעשה הר' יוסף ט"ע שנותן ציצית א' מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל: היודע להתעטף. וא"ת למ"ד חובת טלית אפי' אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית וי"ל דמ"מ לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן המתחייבים ויודע להתעטף והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם) ציצית חובת גברא הוא מדקא מברכין להתעטף בציצית דהכי דייק [בפרק ב' דשבת] (דף כה: ושם) דקיימא לן [הכין]:

אביו לוקח לו תפלין. וגבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו אי נמי משום דתפלין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה: **הכל** חייבין בראייה. פ"ה במס' חגיגה (דף ב.) חייבין בראיית פני עזרה אבל בירושלמי אמרי עלה הדא דאיתא בקרבן אבל בראיית פנים בעזרה אפי' טף חייבין דכתיב הקהל האנשים והטף ואינה אלא אסמכתא בעלמא דודאי דלא דומיא דהקהל הוא דממעטי' התם נשים מזוכרך אלא ודאי נראה דאף בראיית פנים בקרבן (אמרינן) [מיירי] דתנן התם בסמוך הראייה שתי כסף: **מי** שחציו עבד. אבל עבד גמור פטור דכתיב (שמות לד) את פני האדון ה' [מי] שאין לו אדון אלא הוא ל"ה והכי מסקינן ואע"ג דתנא בסיפא דמתני' חוץ מנשים ועבדים שאינם משוחררין ומפרשינן התם דבאינן משוחררין כולן אלא מאיין נ"ל דרישא דמתניתין לפי משנה אחרונה דחזרו להם ב"ה להורות כב"ש והכי אשכחן בפ"ק דעירובין (דף ו:) ובפרק אלו טריפות (חולין מג:) לעולם הלכה כבית הלל והרוצה לעשות כב"ש עושה ומוקמינן רישא לאחר בת קול וסיפא קודם בת קול: **ולרבינא** דאמר כו'. בפרק קמא דחגיגה (דף ד.) ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני עבדים שאינן משוחררין וחיגר פטור מן הראייה דרגלים כתיב פרט לבעלי קבין: הניחא למ"ד. בפ' קמא דחגיגה (דף ט.) דקתני התם חוגג והולך כל הרגל משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל חד וחד חשוב באפי נפשיה דהא אית ליה תשלומין ואיכא למימר למאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב:

תשלומין לראשון. למי שהיה ראוי ומחוייב בראשון להקריב מקריב והולך כל שבעה ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב דהא כולן אינן אלא תשלומין לראשון מאי איכא למימר: **במשנה** ראשונה. קודם שהודו ב"ה היה בחזקת עבד אבל לאחר שחזרו להודות הואיל ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות לרבו עליו ולא קרינן ביה אדון אחר ל"ה והא דמיבעיא ליה (גיטין דף מב:) במעוכב גט שחרור גבי קנס או דילמא כיון דמעוכב גט שיחרור אדון קרינא ביה יש לחלק דגבי עולה לרגל אינו אדונו שאינו יכול לעכבו מלעלות לרגל כדי לעשות מלאכתו אבל מכל מקום אדונו מיקרי: **שהגיע** לחינוך. פלוגתא היא בפרק ח' דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [וחד אמר] כבר תמני וי"א כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו למצות ל"ה. ולא נהירא דהתם בחינוך להתענות איירי אבל בשאר מצות כל אחד ואחד לפי דרכו כדאשכחן לעיל גבי לולב וסוכה ותפלין: **אין** מעכבין תינוקות מלתקוע. בפרק ד' דר"ה (דף לג.) מקשה הספר מדקתני אין מעכבין הא לכתחילה (מעכבין) לא אמרינן להו זילו תקעו והדר תני

מסורת הש"ס

א) נ"א קרבן, ב) סוכה כח., ג) שם מב., ד) תוספתא דחגיגה פ"א ה"ג (מנחות מג.) סוכה מב., ה) שם, ו) [חגיגה ב.], ז) חגיגה ב. ד: סנהדרין ד: ע"ש [תוספתא דחגיגה פ"א ה"ב ע"ש], ח) פסחים פח. עדיות פ"א מי"ג ב"ב יג. גיטין מא. חגיגה ב., ט) [ר"ה כט.], י) ר"ה לג., כ) [תוס' מגילה פ"ב ה"ד], ל) מגילה יט:, [ברכות טו.], מ) [כלומר מה סופינו לרבות את האשה בקרבנה ל"ק], נ) [שמות לד], ס) [שם כג], ע) [עשר כבר י"א שמחנכין ל"ק], פ) נ"א דקרבנו קרינא ביה, צ) [נ"ל א"נ], ק) [נ"ל שניהם דכי היכי], ר) [וכ"ה ל"ק], ש) [ועיין תוספות מנחות מג: ד"ה ר"ין], ת) נ"ל והא דאמר ליה ל"ק, א) [להתעטף חייב בציצית ל"ק], ב) נ"ל והכי דייקין, ג) ועיין בהרא"ש הלכות ציצית, ד) [בראיית קרבן ל"ק], ה) נ"א אבל, ו) [במשנה ל"ק], ז) ועיין שם ביומא, ח) [נ"ק מ"ז],

* * *

תורה אור השלם

1. לא יחליפנו ולא יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹּדֶשׁ: ויקרא כז י
2. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאָדֹן יְיָ: שמות כג יז
3. כִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשָׂהּ הוּא כוֹנְנָהּ לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד: ישעיה מה יח

* * *

מוסף רש"י

חייב בלולב. לחנכו במצוות (סוכה מב.). **לשמור תפילין.** שלא יכנס בהן לבית הכסא (שם). **הכל חייבין בראיה.** במצות ראיית כל זכורך, שצריכים להיראות בעזרה ברגל (חגיגה ב.). **הניחא למאן דאמר כולן תשלומין זה לזה.** אין לך יום כהם שאין חובתו תלויה בו כשלמו למי שלא נראה ביומים שלפניו, דיום ראשון שהוא נראה להביא עיקר לדידיה ימים שלאחריו תשלומין זה לזה (שם ט.). **אלא למ"ד כולן תשלומין לראשון.** שהרי יום אחד עשה הכתוב עיקר ככולן, דכתיב אותו, ושלאחריו עשה תשלומין לו (חגיגה ט.) ולאפלוגו בה אמוראי, איכא למ"ד תשלומין זה לזה ואיכא למ"ד תשלומין דראשון הן, ואמרינן מאי בינייהו חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו, מ"ד כולן תשלומין לראשון, מי שמחוייב בראשון ולא הביא יביא באחד משאר הימים, ומי שאינו מחויב אינו צריך תשלומין, ומאן דאמר תשלומין זה לזה קסבר החובה מוטלת על כל אחד מן שאר הימים ולא על הראשון לבדו, הלכך אף מי שפטור בראשון ונראה בשני חייב להביא, ואם לא יביא בו ביום יביא למחר (שם ב.). **יראה יראה.** יִרְאֶה כל זכורך כתיב וקרינא יֵרָאֶה, תרוייהו דרשינן יראה כל זכורך שיראו פני השכינה, יראה משמע שיתראו לפניו, שהוא בא לראותו (נ"ל לראותך) הקיש ראייתך לראייתו, כדרך שהקב"ה בא לראותך כך בא לראות לו (נ"ל לך), מה הוא רואה אותך כשהוא שלם, שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מראשית, אף אתה רואה אותו בשתי עיניך (סנהדרין ד. וכעי"ז חגיגה ב:). **במשנה ראשונה.** קודם שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש, סיפא דמתני' דקתני חוץ מן העבדים שאין משוחררים לאוקמא רבינא כמי שחציו עבד וחציו בן חורין דפטור, נשנית קודם שחזרו ב"ה, אבל לאחר שהודו לב"ש שיש על ב"ד לכוף את אדוניו לשחררו והוי ליה כאילו משוחרר כבר ודמי, ומשנה שנשנית לא זזה ממקומה (חגיגה ב:). **מי שחציו עבד וחציו בן חורין.** כגון שהיה ב' אחין או ב' שותפין ושחרר אחד את חלקו (גיטין מא.). **תיקנתם את רבו.** שאינו חסר כלום (גיטין מא.): שאינו מפסיד כלום מן הראוי לו. **ואת עצמו לא תיקנתם.** מה תקנה עליו (פסחים פח.). כל תקנת רבו כאן היא, אבל תקנת העבד אין כאן, אם נתקן במשפט הממון לא נתקן בפריה ורביה (חגיגה ב:). **לישא שפחה אינו יכול.** דלד חירות אסור בה, דכתיב (דברים כג) לא יהיה קדש, לא יבא לאחותה לאסור (פסחים שם, וכעי"ז חגיגה שם). **בת חורין אינו יכול.** מפני צד עבדות שבו (חגיגה שם). **לא תוהו בראה.** לא ברא הקב"ה את הארץ להיות בלא ישוב, אלא לשבת יצרה (שם). יוצר הארץ לא על תוהו להיות ריקנית בראה אותה, כי אם לשבת, להיות בה ישוב, יצרה (גיטין מא.). **אין מעכבין את הקטן מלתקוע.** אין ב"ד מוחין (למונען) מלתקוע ביום טוב של ר"ה דבעו לחנוכינהו במצות (עירובין צו: ולגירסא שם: את התינוקות).

* * *

רבינו גרשום

כלן סומכין עליו. עובד כוכבים וחבירו מחד קרא נפקא דהיינו שאינו שלו: [אינו מדבר אלא בלשון זכר. דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותו]: מה סופינו לרבות את האשה. כלומר מנין יש לנו סופינו לרבות את האשה שעושה תמורה ת"ל המר ימיר: [ורבנן. מרבי אשה מוי"ו דואם]: לשמור תפלין. כהלכתן: הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה. הא דתנן מי שלא חגג ביו"ט הראשון חוגג והולך את כל הרגל ויום טוב האחרון ואיפלוג התם תרי אמוראי דמר אמר כולן תשלומין זה לזה דכולהו בני חיובא נינהו ואע"ג דלא חזי בראשון איחזי בשני שני נמי בר חיובא הוא דאי לא עבר בשני מחייב לשלומי בשאר יומי ומר אמר כולן תשלומין הראשון הן דמאן דחזי בראשון ולא עבר משלם בשאר יומי אבל אי לא חזי בראשון אע"ג דחזי בשאר יומי לאו בר חיובא הוא: שנאמר יראה יראה דכתיב יראה וקרינן יֵרָאֶה מה הבא לראות (את) הקדוש ברוך הוא שהוא רואה לעולי רגלים הוא בשתי עיניו [ישתבח זכרו לעד ולנצח] אף אותן שבאין ליראות יחזו בב' עינים: ואיכא דאמרי מהכא ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה כלומר יראה את המקום ואת הבאים שם ויראה לבאין שם: מה לראות כו' ואיכא דאמרי מה לראות בב' עיניו היינו [כהן] שסומא באחת מעיניו שאינו רואה את הנגעים דכתיב לכל מראה עיני הכהן אף הבא לראות בב' עיניו [למ"ד]: במשנה ראשונה. כבית הלל פטור מן הראיה: במשנה האחרונה. דחזרו בית הלל להורות כבית שמאי חייב בראיה ואע"ג דעדיין לא הוי בר חורין כיון דסופו בחירות חייב בראיה]: שהגיע לחינוך. שחייב בתקיעת שופר כחינוך האבור (בערב) [בפני] יום הכפורים (דף פב ע"א): הכל חייבין במגילה והכל כשרין לקרות. שכל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן:

* * *

שיטה מקובצת

א] חוברין. ס"א קרבן: ב] לאתויי קטן היודע לנענע כדאמרינן בסוכה מוליך ומביא לד' רוחות כו'. ואיתא בירושלמי דצריך ג' נענועים לכל רוח ובעי הכין חד והכין חד כו' כדאיתא בנדה דו' סכסנין מעבירין על הכתם דבעי אמטויי חד ואתויי חד כו' ולפי זה צריך לי"ו נענועים ד' לד' רוחות ואחד למעלה ואחד למטה. תוספות אחרות: ג] להתעטף. י"א כשהוא מתעטף בהעטף בימין וכשהוא נוטל נוטל בשמאל. רש"י כת"י: ד] בציצית. גליון ואפי' למ"ד ציצית חובת טלית היא תלאהו הכתוב ביודע להתעטף דאז קרינן ביה אשר תכסה בה. הרא"ש ז"ל ותו' בתוס': ה] אביו לוקח לו תפלין. הא דנקט לקיחה טפי בתפלין מבהנך משום דתפלין מעשה אומן הן אבל לולב מצוי הוא. גליון א"נ יכול אדם לצאת בלולב של חבירו ע"כ. וכן ציצית כבר יש לו הטלית ואם אין לו טלית אין חייב בציצית ובשביל חוטי הציצית שהוא דבר מועט לא שייך לומר לקיחה. תוס' וכן בתוס' הרא"ש: ו] הכל חייבין בראיה. לא מיירי בקרבן ראיה דהרי תנן התם הראיה שתי כסף והיינו ראית קרבן. תוס' אחרות: ז] לאתויי מאי לאתויי חיגר: ח] שנא' נ"א יראה יראה כדרך כו' כה לראות בשתי עיניו דכתיב לכל מראה עיני הכהן אף ליראות כו': ט] כאן כמשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה: י] עיין בהשמטות בסוף המס': יא] את התינוקת תיבת הקטן נמחק: יב] תיבת בקרבנה נמחק: יג] קבין. גליון וחיגר היינו בעל קבין אבל צולע על ידינו שלש רגלים קרינן ביה. ברש"י כת"י: יד] מקריב והולך כל: טו] כנפות. גליון מיהו צריך להשתדל לקיים כל המצות וכי משה רבינו היה תאב לאכול מפירות הארץ אלא מצות התלויות בארץ וכ"ש מצות ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצות. הרא"ש ז"ל: טז] דודאי דלאו דומיא: יז] מזוכרך אבל ודאי נראה דאף: יח] לכתחלה מעכבין ולא: